

Култанбаева Нүргүл Калдыгуловнанын
«6D020500- Филология» мамандығы бойынша философия докторы
(PhD) дәрежесін алу үшін дайындалған
«Ертегі дискурсының лингвомәдени өлшемдері (казак, орыс және араб
тілдері материалдары негізінде)» диссертациясының

АҢДАТПАСЫ

Жұмыстың жалпы сипаттамасы: Ұсынылып отырған зерттеу жұмысы ертегі дискурсының лингвомәдени өлшемдерін салғастырмалы талдауға арналған. Ертегі дискурсы дүние туралы алғашқы білімдер мен қарапайым сананы бейнелейтін қарым-қатынас түрі болып саналады. Ертегі өзінді және дүниені танудың, этностың ұлттық санасын, ойлауы мен ондағы лингвомәдени құндылықтарын түсінудің баспалдағы. Мәдениет тіл сөйлерменінің ойлауын, тілдік категориялар мен концептілерді қалыптастырады және ұйымдастырады. Тілді мәдениет арқылы зерттеу ұлттың өзіндік ерекшелігін анықтауға мүмкіндік береді. Тіл – мәдениетті жасаушы, дамытушы және сақтаушы, ұрпақтан-ұрпаққа жеткізуші құрал.

Орыс тіл білімінде ертегі дискурсы когнитивтік-дискурсивтік ерекшелік (Ю.В. Мамонова, С. Цзинтин), лингвомәдени аспекті (Н.А.Акименко), гендерлік аспекті (М.В.Демина), дискурстық кеңістік (А.М.Кербс), лексикалық ерекшелік (К.Т.Батуева, И.Г.Ульянова), ертегі дискурсының қазіргі мәдениеттегі көрінісі (Т. Луговая), ертегі дискурсы лингвосемиотика (О.А. Плахова), ертегі дискурсының құрылымы (Л.П.Ковальчук), ертегі дискурсы теориялық-әдіснама (И.С. Соборная) тұрғысынан зерттелді. Түркі тіл білімінде ертегі дискурсының лингвомәдени сипаты (У.В. Каримова), ертегі дискурсы аударма мәселелеріне (Д.Ф. Шакиров, А.Ш.Юсупова), қатысты қарастырылды. Ертегі дискурсы салғастырмалы аспектіде (Ю.М.Брейгер), халық ділі тұрғысынан (Е.Ф. Бизунова, Ю.С.Городова), лингвомәдени өлшемдері (С.К. Кенжемуратова), ғаламның концептуалдық бейнесі (А.Т. Қасымбекова), тірек концептілер (А.В.Шаколо) тұрғысынан зерттеу нысанына айналды. Аталған еңбектердің басым көпшілігінде ертегі мәтін лингвистикасы аясында қарастырылғаны байқалады. Ертегі дискурсын дискурстық талдау нысанына алған зерттеу еңбектері өте аз. Оның ішінде құрылысы әр түрлі тілдерді салғастырмалы талдауға арналған зерттеулер қатары толықтыруды қажет етеді. Ертегі дискурсының лингвомәдени өлшемдерін анықтап, оларды салғастырмалы аспектіде зерттеудің бүгінгі күні өзекті екені анық.

Зерттеудің өзектілігі. Ертегі дискурсының лингвомәдени өлшемдерін салғастырмалы аспектіде зерттеудің өзектілігі тілдің дискурстық және лингвомәдени аспектілеріне деген қызығушылықтың артуымен, ертегі дискурсының дискурстың ерекше түріне жататындығымен, ертегі дискурсы жанрын басқа дискурс түрлерінен ажырату мәселесінің ғалымдар арасында пікірталас туғызуымен түсіндіріледі. Сонымен бірге, ертегі дискурсының әмбебап сипаттары мен ұлттық-мәдени ерекшеліктерін анықтау, ертегі

дискурсы жанрына тән белгілерді нақтылау, ертегі дискурсын дискурстық-лингвомәдени салғастырмалы талдау үлгісін жасау қажеттігімен, құрылысы әр түрлі тілдердің ертегі дискурсының лингвомәдени өлшемдерін салғастырмалы аспектіде зерттеудің кешенді әдістемесінің жоқтығымен анықталады.

Зерттеудің мақсаты қазақ, орыс, араб ертегі дискурсының лингвомәдени өлшемдерін, ертегі дискурсы жанрына тән белгілерді анықтау, ертегі дискурсының лингвомәдени өлшемдерін зерттеудің дискурстық-лингвомәдени салғастырмалы талдау үлгісін ұсыну.

Зерттеу барысында аталған мақсатқа жету жолында төмендегі **міндеттерді** шешу көзделеді:

- 1) «Дискурс» және «ертегі дискурсы» ұғымдарын анықтау;
- 2) Ертегі дискурсының зерттелуіне шолу жасау;
- 3) Ертегі дискурсы жанрына тән белгілерді анықтау;
- 4) «Ертегі дискурсының лингвомәдени өлшемі» ұғымын анықтау;
- 5) Ертегі дискурсына тән белгілердің тілдік деңгейде өзектелуін сипаттау;
- 6) Ертегі дискурсының қарым-қатынас стратегиясын анықтау;
- 7) Ертегі дискурсының когнитивтік-коммуникативтік ерекшеліктері сипаттау;
- 8) Ертегі дискурсының лингвомәдени өлшемдерін зерттеудің дискурстық-лингвомәдени салғастырмалы талдау үлгісін ұсыну;
- 9) Ертегі дискурсының лингвомәдени өлшемдерінің ауызша қабылдануы мен қайта түзілу ерекшеліктеріне эксперименттік талдау жүргізу;
- 10) Қазақ, орыс, араб ертегі дискурсын салғастырмалы талдау.

Зерттеу нысаны - қазақ, орыс және араб қиял-ғажайып ертегі дискурсы.

Зерттеу пәні ертегілік категориясын өзектейтін және ұлттық-мәдени ерекшелікті айқындайтын қарым-қатынас ортасы ретіндегі қазақ, орыс және араб қиял-ғажайып ертегі дискурсы.

Зерттеу жұмысының **теориялық және әдістемелік негізі** төмендегі ғылыми бағыттар аясында орындалған еңбектер болды: дискурс теориясы мен дискурстық талдау (Н.Д. Арутюнова, В.З.Демьянков, Ю.Н. Караулов, В.И. Карасик, А.А. Кибрик, Е.С. Кубрякова, Л.М. Макаров, М. Фуко, Т. Ван Дейк, Н. Фээрклаф, М. Стабс, Р. Водак, Д. Кэмерон, Д. Таннен, Қ.Ө.Есенова, З.Ш.Ерназарова, Г.Н.Смағұлова, Г.Әзімжанова, Б.С.Жұмағұлова, Г.Бүркітбаева, Д.Әлкебаева, Н.Уэли, Ж.М.Кеншінбаева, Ш.А.Нұрмышева, С.Б.Альпатына, А.Е.Сәденова, Ш.А.Сабитова, Г.Мұратова, К.Қ.Садирова, А. Т.Қасымбекова, Л.Ақтанова, А.Әділова); сөйлеу қарым-қатынас теориясы (И.А. Стернин, А.О. Леонтович, В.В. Богданов, О.Л. Каменская, Е.Ф. Тарасов, Г.Г. Почевцов, Р. Якобсон, Ф. Оразбаева, С. Әлметова); салғастырмалы тіл білімі (И.А. Стернин, М.А. Стернина, В.Б. Кашкин, А.П. Бабушкин, В.Н. Гак, С.Г. Тер-Минасова, З. Ахметжанова, К.К. Дүйсекова, С.Ж. Тажибаева, С.К. Сәтенова, А.Р. Мухтаруллиная, М.Б. Амалбекова, Ф.З. Мамедова, С.С. Исакова); функционалды лингвистика және сөйлеу жанры теориясы (М.М. Бахтин, В.В. Виноградов, В.В. Дементьев, В.И. Тюпа, К.Ф.

Седов, О.Б. Сиротинина, Т.В. Шмелева); мәтін лингвистикасы (И.Р. Гальперин, Т.М. Николаева, З.Я. Тураева, В.Е. Чернявская, Н.С. Валгина, Т.В. Матвеева, Т.М. Хомутова); лингвофольклористика (А.Т. Хроленко, И.А. Осовецкий, Е.Қ. Жұбанов, А.Ж. Мұқатаева, Ж.А. Жакупов, З. Керімбаева); лингвомәдениеттану (В.Н. Телия, Ю.С. Степанов, А.Д. Арутюнова, В.В. Воробьев, В. Шаклеин, В.А. Маслова, А.Т. Қайдар, М. Балақаева, Ш. Құрманбаева, Р.С. Сыздықова, Е.Н. Жанпеисов, К.Ш. Хұсайын, Ж.А. Манкеева); салғастырмалы лингвомәдениеттану (Г.М. Алимжанова, Е.О. Опарина т.б.), ертегі дискурсы (Ю.В. Мамонова, С. Цзинтин, Н.А.Акименко, М.В.Демина, А.М.Кербс, К.Т. Батуева, И.Г. Ульянова, Т. Луговая, О.А. Плахова, Л.П.Ковальчук, И.С. Соборная, У.В. Каримова, Д.Ф. Шакиров, А.Ш.Юсупова, Ю.М.Брейгер, Е.Ф. Бизунова, Ю.С.Городова, С.К. Кенжемуратова, А.Т. Қасымбекова, А.В.Шаколо).

Зерттеу дереккөздеріне 30 қазақ, 25 орыс, 23 араб тіліндегі жалпы көлемі 150 баспа табақтан асатын ертегі мәтіндері алынды. Олар: Ертегілер. Қазақ халық әдебиеті: Көп томдық. — 4-т. / Жауапты шығарушы А.Айдашев. — Алматы: Жазушы, 1989. — 304 б., Қазақ ертегілері. — Алматы: Көшпенділер, 2003. — 392 б., Қазақ ертегілері. — Алматы, 2003. -270 б., Әжемнің ертегілері. — Алматы, 2009. — 189 б. Салье Л.А. Маруф-Башмачник. Избранные сказки, рассказы и повести из «Тысячи и одной ночи». М., 1986., Лебедева В.В. Арабские народные сказки. Москва. 1990 г., Маршак С. Я. 12 месяцев. Сказка. Издательство: Малыш. 2020 г., Народные русские сказки. Изб. Сборник А.Н Афанасьева. Тексты обработаны Шалаева Г.П. Большая книга сказок. Издательство: Эксмо. Москва. 2005 г., Аникин В.П. Русская народная сказка. М., 1977 г., Пропп В.Я. Русская сказка. М., 2005.,

٢٠١١. «عَلِيَّ بَابَا» تَأْلِيْفُ كَيْلَانِي كَامِل. جُمْهُورِيَّةُ مِصْرَ الْعَرَبِيَّة. ٢٠١١.

٢٠١١. «عَلَاءُ الدِّينِ» تَأْلِيْفُ كَيْلَانِي كَامِل. جُمْهُورِيَّةُ مِصْرَ الْعَرَبِيَّة. ٢٠١١.

٢٠١١. «السِّيْدْبَادُ الْبَحْرِيُّ» تَأْلِيْفُ كَيْلَانِي كَامِل. جُمْهُورِيَّةُ مِصْرَ الْعَرَبِيَّة. ٢٠١١.

Ғылыми жұмыста төмендегідей **әдістер мен тәсілдер** қолданылды: жалпы ғылыми әдістер – индуктивті әдіс, бақылау, талдау; арнайы лингвистикалық әдістер: дескриптивті-аналитикалық, мәнмәтіндік талдау әдісі, компонентті талдау әдісі; дискурс талдау әдістері: дискурс талдаудың категориялары мен өлшемдері, дискурстық талдау бірліктері; салғастырмалы әдіс: салғастырмалы, салыстырмалы әдістер, салғастырмалы лингвомәдениеттану әдістері.

Зерттеу жұмысының **ғылыми жаңалығы** алғаш рет ертегі дискурсының лингвомәдени өлшемдері салғастырмалы аспектіде (қазақ, орыс, араб тілдері материалдары негізінде) қарастырылуымен анықталады. «Ертегі дискурсы», «ертегі дискурсының лингвомәдени өлшемдері» ұғымдарына анықтама берілді, ертегі дискурсы жанрына тән белгілер нақтыланды. Ертегі дискурсы лингвомәдени өлшемдерінің тілдік деңгейде өзектелуі дәлелденіп, қарым-қатынас стратегиясындағы ұлттық сөйлеу әдебі мен когнитивтік-коммуникативтік ерекшеліктері тілдік деректермен дәйектелді. Ертегі дискурсын лингвомәдени аспектіде салғастыра зерттеу әдістемесі жасалып, ертегі дискурсын дискурстық-лингвомәдени талдау

үлгісі ұсынылды. Қазақ, орыс, араб қиял-ғажайып ертегі дискурсы аталған талдау үлгісі бойынша салғастырылды. Ертегі дискурсының лингвомәдени өлшемдерінің ауызша қабылдануы мен қайта түзілу ерекшеліктеріне эксперименттік талдау жүргізіліп, нәтижелері талданды.

Ғылыми жұмыстың **теориялық мәні** зерттеу нәтижелері дискурс теориясы мен лингвомәдениеттану, салғастырмалы тіл білімінің жалпы және жеке сұрақтарын дамытуға, олардың ұғымдық аппаратын толықтыруға, ертегі дискурсын салғастырмалы аспектіде зерттеу әдістемесі мен әдістерін әрі қарай жетілдіруге пайдалану мүмкіндігімен анықталады.

Ғылыми жұмыстың **практикалық мәні** жалпы тіл білімі, жалпы және жеке лексикология, дискурс теориясы, лингвомәдениеттану, салғастырмалы тіл білімі, лингвистикалық зерттеу әдістері бойынша арнайы курстар, дискурстық талдау және мәтін лингвистикасы курстарын өткізуде пайдалану мүмкіндіктерімен айқындалады. Лексикографиялық тәжірибеде және ертегі дискурсын салғастырмалы талдауда қолдануға болады.

Қорғауға ұсынылатын негізгі тұжырымдар:

1. Ертегі дискурсы коммуниканттар арасындағы белгілі бір этностың әлеуметтік-мәдени дүние бейнесін терең көрсететін шынайы сөйлеу әрекеті; ертегі дискурсы – әлеуметтік-тарихи, мәдени, этникалық, тілдік факторлармен айқындалған, жеке тұлғаның және бүтін халық санасының ерекшелігін, уақытпен дәлелденген озық дәстүрлерді бейнелейтін, белгілі бір дәуірдің шындықтарымен сәйкес келетін әлеуметтік концептілердің және олардың түрлі нұсқаларының өзіндік жиынтығы.

2. Ертегі дискурсы жанрын басқа дискурс жанрынан ажырататын белгілер анықталды: тілдік бірліктердің таңдап қолданылуы; айтылымның нақты бір адресатқа бағытталуы; жеке авторлық шеберлік (қарым-қатынас күзiреттiлiгi); ұлттық ерекшелiктiң болуы; қарым-қатынас мақсатының болуы; дискурстық тәжірибенің болуы; айтылымның типтік формаларының болуы; айтылымның қайталану сипатының болуы; ертегілік категориясының болуы.

3. Ертегілік категориясының базалық өлшемдеріне ғажайып, құндылық, белгісіз хронотоп, құрылымдық-семантикалық қайталаулар жатады. Кез келген халықтың ертегісі ғажайыпқа, арман мен қиялға, сиқырға құрылады. Ертегі дискурсындағы құндылық, оған оң және теріс көзқарастар этностың ғасырлар бойы жинап, ұрпақтан-ұрпаққа жеткізіп отырған өмірлік тәжірибесінен, таным-түсінігінен, наным-сенімінен қалыптасады. Ертегі оқиғасы орын алған уақыт пен кеңістік белгісіз болады, бұл әлем халықтары ертегілерінің барлығына тән. Ертегідегі құрылымдық-семантикалық қайталаулардың өзіндік стилдік қызметі болады.

4. Ертегі мәтіні мен ертегі дискурсының айырмашылығы бар. Ол айырмашылықтар қарым-қатынастың жүзеге асуының визуалды/акустикалық, жансыз/жанды контакт, қарым-қатынасқа түсушілердің байланысының жанама/тікелей сипатымен, ертегінің қабылдаудың әр кезеңдік/бір мезеттік сипатымен, статикалық өнім/

динамикалық үдеріс сипатымен анықталады. Ертегі мәтіні – дискурсқа «дайын өнім», ертегі дискурсы – дайын өнімнің нақты жағдаяттағы көрінісі.

5. Ертегі дискурсының лингвомәдени өлшемдері анықталды: тілдік: лексикалық, грамматикалық, семантикалық; қарым-қатынас стратегиясы; когнитивтік-коммуникативтік. Ертегі дискурсының жанрлық сипатына тән тілдік бірліктерді тандап қолдану, ұлттық ерекшеліктің болуы, ертегілік категориясының ғажайып, құндылық, бұлыңғыр хронотоп сияқты белгілері тірек концептілер, тұрақты тіркестер, мақал-мәтелдер, метафоралар, реалий сөздер т.б. лексикалық бірліктер арқылы көрініс табады. Ертегі дискурсының лингвомәдени өлшемдерінің грамматикалық деңгейіне айтылымның типтік формаларының болуын, грамматикалық құрылымдардың қайталанып келуін, ертегілік категорияның хронотоп белгілерінің жиі кездесуін айтуға болады. Ертегі дискурсының лингвомәдени өлшемдерінің семантикалық деңгейі мәдени кодтардан, мәдени маркерлерден, символдардан, олардың астырт және үстірт құрылымдарындағы мағыналарынан көрінеді.

6. Ертегі дискурсының лингвомәдени өлшемдерін анықтаудың маңыздылығы ондағы мәдени код, мәдени маркерлер, символдардың астырт құрылымдарын түсіндірумен анықталады. Ертегі дискурсының астырт құрылымдарындағы мағыналар әр ұлттың дүние туралы кодталған білімдер жүйесін құрайды. Осындай дүниелік білімдер ертегі тыңдарманының санасында болғанда дискурс орын алады. Сондықтан ертегіші я болмаса тыңдаушының сөз стратегиясында мәдени мәнді сезіне алатынын/алмайтынын анықтаудың ертегі дискурсы үшін мәні ерекше.

7. Ертегі дискурсы лингвомәдени өлшемдерін салғастырмалы талдау әдіснамасы, принциптері анықталып, оны зерттеудің дискурстық-лингвомәдени салғастырмалы талдау үлгісі ұсынылды. Аталған үлгі үш деңгейден тұрады, әр деңгейдің өзіне тән зерттеу үлгілері жасалынды. Зерттеу үлгісін жасау барысында концептуалдық талдау, салғастырмалы әдіс, салғастырмалы лингвомәдени талдау әдістері, дискурс талдау бойынша жазылған әдіснамалық принциптер басшылыққа алынды. Ұсынылған зерттеу үлгісін осы бағыттағы болашақ зерттеулерде қолдануға болады.

8. Қазақ, орыс және араб ертегі дискурсын салғастырмалы талдау ертегі дискурсының жанрына тән әмбебап белгілер (бір типті кейіпкерлер, ғажайып заттар, магиялық тапсырмалар, ғажайып көмекшілер, тірек концептілер, ертегінің басталуы, ортасы және соңында қолданылатын тұрақты клишелер, «үш» және «жеті» сандарының символдық мәні, тілдік бірліктердің тандап қолданылуы, қайталаулардың стилдік қызметі, айтылымның нақты бір адресатқа бағытталуы, дискурстық тәжірибенің болуы, ертегілік категориясының болуы) мен ұлттық ерекшеліктерді (атақ-лауазым, киім, тағам, аң-құс, кәсіп атаулары, оқиғаларының өту орны, фразеологизмдер мен мақал-мәтелдердің қолданысы, мәдени код, мәдени маркер, сөйлеу әдеби формалары, әдеп нормалары, сөйлеу актісіне қатысушылардың ішкі жан-дүниесі, ұлттық сөйлеу мінез-құлқы) анықтады. Ертегі дискурсын салғастырмалы талдау нәтижесі кез келген мәдениеттегі кодталған білімдер

жүйесінің кілтін ашу дискурс орын алуының маңызды алғышарты деген тұжырым жасауға мүмкіндік берді.

Зерттеу апробациясы. Диссертация жұмысының нәтижелері отандық және шетелдік ғылыми-зерттеу мекемелерінде, жоғары оқу орындарында талқыланды: Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, филология факультетінің қазақ филологиясы, орыс филологиясы және мәдениетаралық коммуникация кафедрасы (2018-2021), Түркия, Мугла Сытқы Кочман университеті, әдебиет факультетінің түрік тілі кафедрасы (2018-2019), Түркия, Балыкесир университетінің “Дара” Еуразиялық инновациялық даму орталығы (2019), Башқұрт мемлекеттік университеті, филология факультетінің гуманитарлық мамандықтарға арналған шетел тілі кафедрасы (2020), орыс тіл білімі кафедрасы (2020), Башқұрт мемлекеттік университеті, башқұрт филологиясы, шығыстану және журналистика факультетінің шығыстану және башқұрт тілі кафедрасы (2020), орыс тілі және салғастырмалы филология кафедрасы (2020), компьютерлік филология зертханасы (2021). Ертегі дискурсының ауызша қабылдануы мен қайта түзілу ерекшеліктеріне эксперименттік талдау Ақтөбе қаласы “Ақбөбек” мектебі, №40 ЖОББМ, Шалқар ауданы, Қаратоғай ЖОББМ, Байғанин ауданы, Жарқамыс ЖОББМ бастауыш класс оқушыларына жүргізілді.

Зерттеудің жариялануы мен мақұлданыуы:

Зерттеудің негізгі бөлімі бойынша 9 мақала жарияланды:

Scopus ғылыми деректер базасына кіретін журналдарда жарияланған еңбектер:

1. Fairytale discourse as a demonstration of the national mentality (on the material of Kazakh and Russian fairy tales) // *ASTRA Salvensis*, no. 1/2021. P. 121-135. Процентиль 85%, Q1.

ҚР БҒМ Білім және ғылым саласындағы бақылау комитетінің ғылыми қызметтің нәтижелерін жариялау үшін ұсынылатын басылымдарда жарияланған еңбектер:

2. «Дискурс терминінің анықталуы» // Абай атындағы ҚазҰПУ хабаршысы. Филология сериясы, № 3(65) 2018. 123-129 бб.

3. Ертегі дискурсының зерттелуі // «Қазақстанның ғылымы мен өмірі» халықаралық ғылыми журнал. № 2 (78) 2019. 193-197 бб.

4. Ертегі дискурсындағы көркемдік құралдар // «Қазақстанның ғылымы мен өмірі» халықаралық ғылыми журнал. № 6/2 2020. 415-422 бб.

5. Ұлттық танымның ертегі дискурсындағы көрінісі (қазақ, орыс және араб тілі материалдары негізінде) // Е.А. Букетов атындағы ҚМУ хабаршысы, филология сериясы, №4 (104)/2021, 91-98 бб.

Халықаралық конференциялардың жинақтарында жарияланған еңбектер:

6. Ертегі дискурсы әлемнің көркем бейнесі элементі ретінде // «ХІ Құрысжанов оқулары: Түркі әлемі жастарын біріктіруші фактор» атты халықаралық ғылыми-практикалық конференция. Алматы, 2019. 41-44 бб

7. Structural features of kazakh and arabian fairy tales// Actual questions and innovations in science II Proceedings.october 9, 2019 aqis II. (Balıkesir, Turkey), p. 281-285.

8. Ертегі дискурсындағы кеңістік пен уақыт категориясы// Электронная письменность народов российской федерации:опыт, проблемы и перспективы. Материалы II Международной научной конференции. Уфа, 11-12 декабря 2019 г. С. 190-192.

9. «Фольклорлық дискурс және оның ерекшеліктері»// Қазақ әдебиеттану ғылымы: дәстүр және сабақтастық атты республикалық ғылыми-тәжірибелік конференция. Ақтөбе, 2018. 225-231 бб.

Зерттеудің құрылымы мен көлемі: Диссертация кіріспеден, үш бөлімнен, қорытынды, пайдаланған әдебиеттер тізімінен, анықтамалардан және қосымшалардан тұрады. Ғылыми жұмыстың жалпы көлемі 140 бетті құрайды.

Диссертациялық зерттеу жұмысы **Қазақстан Республикасының Мемлекеттік бағдарламаларына** сәйкес дайындалған:

1) Қазақстан Республикасында тіл саясатын іске асырудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы (ҚР Үкіметінің 2019 жылғы 31 желтоқсандағы №1045 қаулысы);

2) Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы (5.3.5 Қазақстанның тарихи-мәдени мұрасы және рухани құндылықтары. 5.3.6 Тарих пен мәдениеттің, әдебиет пен тілдің, салт пен құндылықтардың ортақтығы. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2019 жылғы 27 желтоқсандағы №988 қаулысы);

3) «Ұлы даланың жеті қыры» бағдарламасы (І. Ұлт тарихындағы кеңістік пен уақыт. 21.11. 2018 ж.).

4) ҚР. Үкіметі жанындағы ЖҒТК бекіткен ғылым дамуының 5. «Мәңгілік ел» ғылыми негіздері (XXI ғасырда білім беру, гуманитарлық ғылымдар саласындағы іргелі және қолданбалы зерттеулер. 27.04. 2016 ж.).